

ОСОБЛИВОСТІ МЕЛІОРАТИВНИХ ЗАХОДІВ В УМОВАХ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ

П.В.МАЦКО,

В.В.МОРОЗОВ – кандидати с.-г. н., доценти, Херсонський ДАУ

Зміни, які відбуваються в Україні, економічні перетворення – земельна реформа, розвиток багатоукладності в аграрному секторі економіки, переходу на ринкові відносини у всіх сферах народного господарства – вимагають радикального розв'язання проблем раціонального використання та охорони землі.

Проведення земельної реформи пов'язане зі збільшенням кількості землекористувачів і землевласників, виконанням великої кількості обґрунтувань, технічних розрахунків, виготовленням картографічних матеріалів, юридичного посвідчення прав на земельні ділянки, державної реєстрації, що вимагає і відповідного фінансування, переважно за рахунок місцевих бюджетів. Виникла потреба у розв'язанні проблем, що стосуються різних форм власності та господарювання, визначення ціни землі, умов оренди і застави, плати за землю, формування інфраструктури ринку та іпотечного кредитування.

Головне завдання полягає в тому, щоб за допомогою правових норм, фінансово-економічних важелів забезпечити проведення робіт по землеустрою, створити автоматизований державний банк даних про власників землі і землекористувачів. Визначення екологічного стану, напрямів і структури використання земельних ресурсів, підвищення відповідальності усіх суб'єктів господарювання на землі за раціональне використання та якісний склад ґрунтів, сприяють їх матеріальному і моральному зацікавленню у проведенні заходів щодо захисту й відтворення продуктивної сили землі, особливо на меліорованих ділянках.

Ефективне розв'язування проблем радикального поліпшення природокористування й охорони довкілля, в тому числі землі та ґрунтів, на нинішньому етапі неможливе без виваженої і послідовної політики у цій сфері, чітко організованого виконання намічених планів, програм та конкретних заходів, дійового контролю за ходом їх реалізації і цільовим використанням виділених бюджетних коштів. При цьому необхідно застосувати гнучку систему як стимулюючих (фінансово-економічних), так і примусових (адміністративних) важелів та інструментів впливу на власників землі і землекористувачів, від яких насамперед і залежить ефективне використання національного багатства – земельних ресурсів.

Для Херсонської аграрної області основним показником в галузі земельних питань є використання сільськогосподарських угідь. В об-

ласті проведено роздержавлення у 313 господарствах, у приватну власність громадянам передано 1425,4 тис. га сільськогосподарських угідь або 72,5% від їх загальної кількості. Право на земельний пай отримали 208,4 тис. громадян.

На сьогодні в області на базі реформованих сільгосп підприємств створено 399 господарств ринкового типу, з них: товариств з обмеженою відповідальністю – 170, приватних підприємств – 83, сільськогосподарських кооперативів – 47, акціонерних товариств – 52 та 47 інших суб'єктів господарювання.

Основною формою використання землі в Херсонській області є оренда. Власниками земельних паїв у I півріччі 2003 року укладено 152,75 тис. договорів оренди на загальну площу 977,82 тис. га. За оренду землі її власникам у 2002 році було виплачено біля 110 млн. грн.

У зв'язку з тим, що Херсонська область знаходиться в зоні недостатнього і нестійкого зволоження, середній багаторічний коефіцієнт якого складає 0,4, зрошення відіграє важливу роль у забезпеченні населення продовольством [1]. Ґрунтова і повітряна посухи осені 2002 року, морозна зима та тривале бездождів'я вегетаційного періоду 2003 року призвели до тяжких втрат врожаю, особливо озимих культур. Це викликало критичний стан із забезпеченням як продовольчим, так і фуражним зерном, а також насіннєвим матеріалом.

Такі катастрофічні наслідки викликані значним зменшенням площ як зрошуваних, так і дренажних систем. Технічний стан більшості іригаційних систем в даний час незадовільний. Особливо це стосується внутрішньогосподарської мережі, яка знаходиться на балансі сільськогосподарських підприємств, бо саме вони відповідають за її експлуатацію і ефективне використання. Крім того, відсутність добрив, засобів захисту рослин і несвоєчасне проведення агротехнічних прийомів обробітку ґрунту призвели до різкого зменшення ефективності як зрошуваних, так і богарних земель. А ще, відсутність гарантованого попиту на вирощену сільськогосподарську продукцію та мотивації до збільшення її обсягів спричинили небажання господарств-користувачів зрошуваних земель (незалежно від форм власності) утримувати внутрішньогосподарську мережу у належному технічному стані, виконувати ремонт і придбання нових дощувальних машин.

У Херсонській області через незадовільний технічний стан потребують реконструкції більше 60 тис. га зрошувальних систем, ремонту захисного дренажу – 6,8 тис. га та відновлення роботи колекторно-дренажної мережі на площі 11,5 тис. га для поліпшення еколого-меліоративного стану зрошуваних земель [1].

Безсистемне виведення земель із зрошення також приводить до погіршення меліоративного стану за рахунок зниження вологості ґрунту та з'явлення більш агресивних ґрунтових розчинів, які спричиняють дискомфорт сільськогосподарських культур. За оцінкою

еколого-меліоративного стану зрошуваних земель, згідно з даними моніторингу Інституту гідротехніки і меліорації: із всієї площі зрошення Херсонської області (474,4 тис. га) в задовільному стані з загрозою погіршення знаходиться 25,8%, а в незадовільному та дуже незадовільному – 20,4%.

Для підвищення інформативності Меліоративного кадастру про стан зрошуваних земель його необхідно доповнити більш широким набором показників, які дадуть змогу описати кількісні та якісні характеристики земельних ресурсів [2], а також показниками оцінки впливу якості зрошувальної води на гідрогеолого-меліоративний стан агроландшафтів таких, як: небезпека засолення та соленакопичення; токсичність окремих іонів для рослин; вплив на водопроникність ґрунтів та прогноз процесів підлужування і осолонцювання, а також врахування водневого показника рН [3].

У процесі реформування земельних відносин відбувається загальна реструктуризація землекористування, і в тому числі зрошуваних земель, які потребують особливого ставлення до забезпечення їх раціонального використання та дотримання вимог охорони довкілля. Доцільною формою приватизації землі та майна на меліорованих землях, з урахуванням вартості внутрішньогосподарських та невеликих міжгосподарських систем, може бути акціонування та створення акціонерних товариств з викупом у держави відповідного пакета акцій. На великих меліоративних системах водозабірні споруди, магістральні канали та міжгосподарську мережу доцільно поки що залишити у власності держави [4].

Зміна форм власності на меліоровані землі з утворенням дрібних підприємств, фермерських господарств та виділення особистих селянських господарств вимагає проведення наукового обґрунтування технічного оновлення систем, раціонального використання наявних матеріально-технічних ресурсів, зменшення негативного впливу водних меліорацій на довкілля.

Основною метою наукових досліджень у період формування багатокладності економіки в умовах земельної реформи є розробка заходів щодо відновлення функціонування зрошувальних систем, сталого і високоефективного виробництва на них сільськогосподарської продукції та екологічно безпечного функціонування агро ландшафтів у зоні зрошення.

Пріоритетними напрямками наукових досліджень та практичних заходів є:

– розробка комплексних меліорацій з агроландшафтним улаштуванням земель, застосування адаптивних систем землеробства з ресурсозберігаючими та екологічно безпечними технологіями в умовах ринкових відносин;

– обґрунтування принципів і напрямів реформування виробничо-економічних відносин у зрошенні, земле- і водокористуванні на

зрошуваних землях;

– обґрунтування наукових основ економіко-екологічної оптимізації і реструктуризації зрошуваних земель для сталого і вискоєфективного розвитку;

– розробка та впровадження технології раціонального використання і відновлення водних ресурсів з високою іригаційною якістю води та систем землекористування у межах меліорованих агро ландшафтів;

– розробка принципів і методів реконструкції та модернізації зрошуваних систем за умов зміни форм власності і господарювання;

– визначення сфери раціонального використання мікро зрошення, поверхневого та інших способів поливу і поставки вітчизняної поливної техніки;

– удосконалення систем ведення землеробства з якнайповнішим використанням генетичного потенціалу і вискоєфективних технологій вирощування рентабельних культур на зрошуваних землях;

– дотримання контурно-меліоративної організації території, реконструкція і відновлення полезахисних лісосмуг, проведення проти-ерозійних заходів;

– розширення комп'ютеризації меліорації та зрошуваного землеробства із застосуванням нових інформаційних технологій для створення автоматизованих систем управління технологічними процесами.

Запропонований перелік заходів та напрямів наукових досліджень, який містить розробки провідних наукових закладів зрошуваного землеробства, повинен ще доповнюватись і розширюватись для конкретних ґрунтово-кліматичних та економічних умов з метою більш повного відображення потреб меліорації земель. У нових умовах господарювання обов'язково потрібно враховувати як потреби товаровиробника, так і будувати стратегію подальшого розвитку і удосконалення зрошуваного землеробства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ромащенко М.І., Балюк С.А. Зрошення земель в Україні. Стан та шляхи поліпшення. - К.: Видавництво "Світ", 2000. – 114 с.
2. Організація та ведення еколого-меліоративного моніторингу. Ч.1. Зрошуванні землі. ВБН 33-55-01-97. – К.: Держводгосп України, 1977.
3. Морозов В.В., Грановська Л.М., Поляков М.Г. Умови раціонального природокористування на зрошуваних ландшафтах України. – Херсон: Айлант, 2002. – 111 с.
4. Коваленко П.І., Собко О.О. Основні напрями подальших наукових досліджень для підвищення ефективності водних меліорацій. В кн. "Сучасний стан, основні проблеми водних меліорацій та шляхи їх вирішення". - К.: Аграрна наука, 2001. -С. 206-209.